

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 27

30 juni 1968

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Protest dienstplicht?

Een interview van mevrouw L. Kortland-Mulder met de heer H. J. J. Lips, n.a.v. het boekje van Ds. H. J. Diekerhof „Jullie hebben makkelijk praten”.

Vraag: Voor de duidelijkheid van ons gesprek lijkt het me nuttig, dat u eerst een kort overzicht geeft van de inhoud van het boekje. Zoudt u dat willen doen?

Antw. Het boekje bestaat uit twee delen. Het laatste gedeelte, misschien een beetje vreemd om daarmee te beginnen, maar dat is belangrijk, handelt over de NAVO. Ds. Diekerhof laat daarbij duidelijk uitkomen, dat hij er voorstander van is dat het volgend jaar, als er immers over het voortbestaan van de NAVO beslist moet worden, Nederland ernstig zou moeten overwegen, uit de NAVO te treden en dus op grond daarvan in ons land tot een algehele ontwapening te komen.

Het eerste gedeelte handelt over het probleem „dienstnemen, dienstweigeren”, en nu zou het eigenlijk zo gesteld moeten worden dat het tweede deel, de behandeling over de NAVO, het uittreden uit de NAVO, de argumenten levert voor wat Diekerhof in het eerste gedeelte over het probleem „dienstnemen, dienstweigeren”, probeert te zeggen.

Vr. Ik heb de indruk dat u het met Ds. Diekerhof, wat die NAVO betreft niet eens bent. Wilt u daar nog even verder op ingaan?

Antw. Heel graag zelfs. Ik ben het eens met de algemene bezorgdheid, de verontrusting die uit het boekje spreekt. De bezorgdheid „waar gaan we heen” met die steeds opgevoerde bewapening, de nucleaire-, de bacteriologische-, de chemische bewapening. Gaat dat niet, ondanks het feit, dat men dat natuurlijk niet wil, toch tenslotte leiden tot een derde wereldoorlog. Ik ben het met Diekerhof eens, dat veel mensen daar te glad en te gemakkelijk overheen gaan. En dat hij die bezorgdheid nog eens heel duidelijk in de wereld zet, zoals trouwens enkele jaren geleden het rapport van de Synode van de Hervormde Kerk heeft gedaan, ik moet zeggen, daar sta ik achter, ik deel die bezorgdheid. En ik ben het ook met hem eens als hij aanvoert dat de initiatieven die tot nu toe zijn genomen om dit probleem te doorbreken onvol-

doende zijn. Er zouden plannen en initiatieven moeten komen die van meer moed en meer durf getuigen en die ook meer risico's willen nemen. Ik weet niet zo zeker, of daarbij het uittreden van Nederland uit de NAVO nu wel het beste plan is. Persoonlijk zie ik veel meer mogelijkheid in een soort vredesplan dat in de westerse landen zou ontstaan. Belangrijke punten als bv. de erkenning van de D.D.R., het maken van Berlijn tot zetel van de Verenigde Naties, eventueel het uitstoten van Griekenland en Portugal uit de NAVO, zelfs het overdenken of het niet nookzakelijk zou zijn om de nucleaire bewapening uit midden- en west-europa weg te halen, zouden tot een plan kunnen behoren dat vanuit Nederland geprogageerd zou kunnen worden. En misschien is dat een beter middel om te komen tot het doel dat Ds. Diekerhof stelt, dan het eenzijdige en eenvoudige uittreden van Nederland uit de NAVO.

Vr. Ja, denkt u dat de mensen, die in dienst moeten invloed kunnen uitoefenen om de veranderingen tot stand te brengen, die Ds. Diekerhof op het oog heeft?

Antw. In ieder geval is Ds. Diekerhof van mening dat het wel kan, want in het eerste gedeelte van het boekje, geeft hij eigenlijk aan, op welke wijze de jonge man, die de bekende oproepingsbrief krijgt, zou kunnen reageren. In de eerste plaats is er de oude manier van een beroep doen op de „wet gewetens bezwaren”. Dat vindt Ds. Diekerhof, als ik hem goed begriep, niet zo'n geweldig antwoord. Hij heeft ook allerlei bezwaren tegen de procedure, maar dat laat ik nu maar zitten. Z'n hoofdbezwaar is, tegen dit dienstweigeren, als ik het zo toch even mag noemen: daarmee schakelt de dienstweigeraar zich uit. Hij wordt ergens in een kamp gezet en hij praat niet meer mee. De legerleiding, de regering is van hem af. Men heeft hem democratisch, royaal behandeld, men heeft zijn bezwaren erkend, maar hij wordt keurig uitgeschakeld. Diekerhof vindt dat dus eigenlijk niet zo'n beste methode, hoewel hij toegeeft dat het voor sommige mensen de enige weg is. De tweede mogelijkheid die hij opwerpt is de zogenaamde alternatieve-dienstplicht. Dat wil zeggen, dat er wel dienstplicht zou zijn, maar niet alleen

een radio-uitzending op zondag 30 juni 1968

militaire dienstplicht, maar bijvoorbeeld ook een mogelijkheid om te kiezen voor werk bij ontwikkelingshulp, voor andere burgertaken, waardoor de jongeman, die de oproep krijgt zijn eigen keuze kan doen. Diekerhof begrijpt heel goed, dat dat ten slotte een einde zou maken aan de militaire dienstplicht en een opheffing zou betekenen van de bewapening. Dat ziet hij er niet inzitten op dit ogenblik en dan komt hij eigenlijk tot zijn hoofdpunt, wat hij dan zelf noemt: de protestdienstplicht.

Vr. Ja, die protestdienstplicht, begrijp ik dus, dat is het belangrijkste gedeelte uit het boekje van Diekerhof en het lijkt me gewenst dat u daar verder op in gaat, omdat het iets geheel nieuws is.

Antw. Ja inderdaad iets geheel nieuws. Zover ik het kan zien is het een geheel nieuw beroep op dienstplichtigen. Diekerhof verstaat er namelijk dit onder: wel in dienst gaan, met al je bezwaren, met al je gewetensbezwaren, maar dat meteen ook aan de legerleiding kenbaar maken. Hij wil dus dat de jongeman aan de legerleiding schrijft: „ik kom, ik laat me door u trainen tot militair, maar weet u al bij voorbaat, als het ooit tot een nucleaire oorlog komt, dan kunt u niet op me rekenen. Ondanks het feit dat u me als militair hebt opgeleid, zal ik dan niet meedoen”. Dat is het eerste punt. Onder protest in dienst gaan dus. Nu wil Diekerhof ook, dat de man dat in de praktijk laat blijken, niet alleen door een brief te schrijven, maar in zijn hele verdere diensttijd. Dat hij die protesthouding vol blijft houden, tegenover zijn meederen, tegenover zijn collega's. En hoe? Wel bijvoorbeeld door tijdens de lessen instructie met allerlei lastige vragen te komen. Ik neem het woord letterlijk over: lastige vragen. Een derde punt dat Diekerhof noemt is: weigeren om de zaak te versieren.

Hij bedoelt daarmee weigeren om deel te nemen aan allerlei dingen, die z.i. niet nodig zijn, zoals parades, taptoes enz. Dat zijn de drie punten die Diekerhof noemt en daarmee komen we tot een merkwaardig pakket, dat hij de toekomstige dienstplichtigen in handen geeft en m.i. ook een gevaarlijk pakket.

Vr. Lastige vragen, wat bedoelt Ds. Diekerhof daar eigenlijk mee?

Antw. Om eerlijk te zijn, moet gesteld worden, dat hij daarmee niet heeft bedoeld dat men alleen maar last veroorzaakt. Integendeel, hij legt er in het boekje de nadruk op, dat hij aan een correcte en beschaafde houding denkt. Het lastige zit veel meer hierin, dat hij wat hij dan zelf noemt, bepaalde zwart-wit patronen, die in de krijgsmacht, met name bij de instructeurs zouden bestaan wil doorbreken.

Hij bedoelt bijvoorbeeld dat de verhouding in de wereld tussen het kommunisme en de democratische landen veel te simplistisch als motief voor de bewapening wordt gebruikt. En hij wil dus dat jongelieden, die daarvoor de intelligentie hebben het de instructeurs niet gemakkelijk zullen maken, om met zulke zwart-wit voorstellingen naar voren te komen. Hij wil ze dus vragen laten stellen in de zin van: „ja, maar als de nucleaire oorlog ooit komt, beseft u dan wat er met de mensheid gaat gebeuren en als u zo gemakkelijk zegt dat de zaak door de nucleaire wapenen in evenwicht wordt gehouden, kunt u dan eigenlijk wel met zekerheid zeggen, dat dat evenwicht zal blijven voortbestaan?” Een andere vraag bijvoorbeeld: „Wat bedoelt het kommunisme? Zitten daar ook niet bepaalde dingen in waar wij met een zekere waardering tegenover zouden moeten staan?”. Kortom, hij wil de dienstplichtigen eigenlijk gebruiken om de meerderen diep-

zinniger over het vraagstuk te laten nadenken dan Diekerhof veronderstelt dat ze doen.

Vr. Als ik dat zo aanhoor, moet ik u zeggen, dat het mij een ongelofelijk moeilijk probleem lijkt, waar Diekerhof van vindt, dat er nu maar mensen vragen over moeten gaan stellen en discussies over moeten gaan uitlokken met hun meederen. Hoe stelt hij zich nu voor, dat ze aan de argumenten komen en aan de achtergronden, die daar zeker in meespelen.

Antw. Ja, daar hebt u precies het probleem. Diekerhof heeft daarover nagedacht en stelt in zijn boekje dat de vredesorganisaties in Nederland de dienstplichtigen op dit gebied te hulp zouden moeten komen. Zij zouden met hen de vragen moeten formuleren, zij zouden hen van materiaal moeten voorzien, goed materiaal natuurlijk, waardoor de dienstplichtigen in staat gesteld worden, Diekerhof denkt daarbij aan dertig man per legerplaats, om in de instructielessen hun meederen te lijf te gaan. Nu meen ik, dat het duidelijk is, wat daaruit gaat voortkomen: namelijk een discussie tussen de vredesorganisaties in Nederland aan de ene kant en de kommandanten en de officieren aan de andere kant en dat over de hoofden of liever door de monden van de dienstplichtige militairen. Wie daarvan het slachtoffer gaat worden is ook duidelijk. Die dienstplichtige militair staat onder de krijgstucht en het gebruik van een paar ongelukkige woorden kan genoeg zijn om hem met de uitvloeiselen van die krijgstucht in aanraking te brengen. Ik geloof dus dat het onjuist is om het spel op deze manier te spelen. Bovendien heb ik er het grote bezwaar tegen, dat de lastigheid voorop staat, zij het dan een beschaafde lastigheid. Ik juich het toe, laat ik dat met grote nadruk stellen, als jonge mensen zich kritisch opstellen in de burgermaatschappij en dus ook zich kritisch opstellen in de militaire samenleving. Eigenlijk behoort een mens dat altijd te doen. En als mensen uit hun eigen kritische instelling tot vragen-stellen komen, dan meen ik inderdaad dat daarvoor in de militaire dienst de gelegenheid moet zijn. Maar om deze opdracht als een soort generalisatie op de schouders van jonge mensen te leggen, dat vind ik uitermate gevaarlijk.

Vr. Zou er nog een andere methode bedacht kunnen worden, die dus wel toepasbaar is?

Antw. Ja, heel wel zelfs. Ik ben blij dat u die vraag stelt want ik geloof dat de legerleiding en uiteraard ook de leiding van de andere delen van de strijdkrachten zich deze gedachte uit het boekje van Diekerhof zouden moeten aantrekken. Ze zouden het als een uitdaging moeten beschouwen en in de militaire dienst de mogelijkheid moeten scheppen, dat mensen die niet zo zonder meer kunnen meegaan en niet zo zonder meer alles kunnen aanvaarden, ook de gelegenheid krijgen om zich te uiten. En nu is het merkwaardig dat de legerleiding dat instituut in zekere zin reeds geschapen heeft. Er is sinds enkele jaren in de strijdkrachten aan het werk het corps van de voorlichtingsofficieren. M.i. zijn die voorlichtingsofficieren te veel met de opdracht de deur uitgestuurd, dat ze de strijdkrachten en de bewapening moeten verdedigen. Ik zou deze mensen een veel objectievere boodschap willen meegeven, namelijk: treedt in een open discussie met de militairen, overweeg met hen de vraagstukken en kom daarna op het hoofdkwartier terug, zodat ook wij kunnen nadenken over de kritiek die onze eigen dienstplichtigen op allerlei zaken hebben. Zo zou er een gesprek kunnen ontstaan tussen de dienstplichtigen in de gewone rang van soldaat of korporaal en sergeant en de officieren, die de

strijdkrachten leiden, want dat is natuurlijk een groot bezwaar, dat daar een veel te grote afstand tussen bestaat en dat deze mensen elkaar weinig ontmoeten. Ik zou dus willen dat de strijdkrachten op een wat andere manier de uitdaging van Diekerhof aannamen.

Vr. Dat doet me denken aan de manier waarop op het ogenblik de studenten in Europa zich roeren.

Antw. Inderdaad. Ik zou niet willen voorstellen dat de militairen de kazernesgebouwen gaan bezetten, ze zitten er trouwens al in, dus dat hoeft niet meer. Maar de inspraak, ook van de gewone militair, in het militaire leven, de discussie onderling, zou inderdaad dat proces van democratisering, binnen toch een bepaalde hiërarchische lijn, want die is er nu eenmaal in de strijdkrachten, mogelijk maken. Daarmee zou de gewone militair ook veel meer bij de zaak betrokken worden en het gevoel krijgen: ik word hier geteld als denkend mens. Strijdkrachten, die de vrijheid van denken willen verdedigen, dat zegt men immers, zullen juist dát, binnen die strijdkrachten aan de militair duidelijk moeten maken. Daar ligt juist mijn verschil met Diekerhof.

Ik laat de vraag of de strijdkrachten moeten worden afgeschaft eigenlijk in het midden, dat is een politieke zaak. Daar moet het volk, het parlement over beslissen. Ik wil de dienstplicht niet gebruiken en ik zou haast zeggen, misbruiken om tot afschaffing van de strijdkrachten te komen. Ik wil die dienstplicht mede gebruiken om de mensen aan het denken te zetten over de vraag wat ze nu eigenlijk met elkaar aan het doen zijn. Vr. De methode, die Diekerhof aangeeft, vindt u dus gevaarlijk?

Antw. Ik vind het daarom gevaarlijk, omdat hij

deze methode gebruikt, voor een doel, dat hij de dienstplichtige niet op de schouders mag laden. Dat blijkt heel sterk uit het laatste gedeelte van het boekje, waar hij de mensen eigenlijk aanspoort om direct te weigeren deel te nemen aan parades enzovoort.

Als Diekerhof in de politiek met het voorstel komt om de parades, de taptoes af te schaffen, dan geloof ik dat ik achter hem zou staan. Ik zie de noodzaak daarvan niet in. Maar een heel andere zaak is of je individuele dienstplichtigen, die onder de krijgstuicht staan, oproept om te weigeren aan een parade deel te nemen. Dat zal betekenen, dat deze mensen eenvoudig door de krijgsraad straffen zullen worden opgelegd die, dat is de ervaring, niet mals zullen zijn.

Nu kan Diekerhof natuurlijk stellen: als er vijfduizend mensen zijn die het doen, dan kan de krijgsraad geen vijfduizend vonnissen vellen, daar heeft hij gelijk in, maar zo gebeurt het natuurlijk niet. Misschien zullen er voorlopig enkele tientallen zijn wens, zijn verlangens, zijn uitdaging opvolgen, hetgeen gewoon betekent, dat deze mensen daar ernstige straffen voor zullen oplopen. En mijn vraag is, en hier word ik plotseling weer geestelijk verzorger, mogen wij als oudere mensen dit als een soort opdracht op de schouders van jonge mensen leggen. Komen zij er zelf toe, op grond van hun eigen inzicht, eigen verantwoordelijkheid en eigen beslissingen, dan zou ik zeker als geestelijk verzorger naast ze willen staan en hen in dat proces begeleiden. Maar ik meen dat het onjuist is, dat wij als ouderen en zeker als geestelijke verzorgers hen tot dit soort dingen zouden aanzetten. Daar ligt voor mij het bezwaar ook tegen dit gedeelte van het boekje van Diekerhof.

Geweld is in, verstand uit?

Diverse malen is de mensheid de laatste jaren nu al op spectaculaire wijze opgeschrikt door afschuwelijke sluipmoorden op staatslieden, allereerst Amerikaanse. In Amerika is op dit ogenblik, naar aanleiding van de moordaanval op Robert Kennedy, zelfs een hele discussie gaande over het geweld in de samenleving en over de al dan niet wenselijkheid van wapenbezit op grote schaal van burgers. De „hete” zomer van vorig jaar, waarbij het in verscheidene steden tot explosieve uitbarstingen kwam met een raciale achtergrond, heeft ook al tot die discussie bijgedragen. In het bijzonder in een land, dat een leidende rol speelt in de werelddamenleving, trekt een interne onrust op grote schaal natuurlijk in brede kringen de aandacht. Toch is het eigenlijk wel heel opmerkelijk, dat juist de Amerikaanse samenleving t.a.v. het gebruik van geweld zo in het brandpunt van de algemene belangstelling blijkt te staan. Want immers ook elders weet men er van mee te praten! Te onderscheiden valt dan wat ik zou willen noemen, het buitenlandse en het binnenlandse geweld. Het eerste doet zich voor in de tientallen oorlogjes, die we na 1945 alweer hebben meegemaakt, die soms „van zelf”, soms met ingrijpen van de Verenigde Naties en soms met veel geluk, niet tot een nieuwe algemene derde wereldoorlog hebben geleid.

Het binnenlandse geweld zien we op het ogenblik in tal van Westerse landen aan de praktijk

getoet. Maar daar niet alleen. De massamoorden in Indonesië op communisten en Chinezen liggen nog vers in het geheugen: in Nigeria heersen grote onenigheden: geweld smeult in Zuid Afrika; revoluties in Latijns Amerika liggen voortdurend op de loer.

Ook in dit opzicht is er weer niets nieuws onder de zon. Het geweld is evenzeer inhaerent aan de menselijke natuur als individualisme of gemeenschapszin, als honger, dorst of seksuele begeerten. In dit opzicht is de mens wel bijzonder sterk met de levenswandel van zijn biologische partners in het dierenrijk verbonden, waar immers ook de agressie zo'n belangrijke rol speelt. De enige droevige onderscheiding tussen mens en dier is dan, dat in het algemeen de eigen soortgenoten van de dieren gespaard worden, terwijl dat bij de mens geenszins het geval is. De diersoorten die daar over andere opvattingen blijken te hebben worden in de literatuur doorgaans als verachtelijk afgeschilderd; de slang bijvoorbeeld. En evenzo ligt het pad van de geschiedenis der mensheid bezaaid met frappante voorbeelden van individuele of collectieve gewelddaden. In de Bijbel begon het al met Kain die Abel neersloeg. Oorlogen werden eeuwenlang als een natuurverschijnsel beschouwd. De opvattingen van Hobbes, dat de menselijke samenleving een strijd van allen tegen allen is, vindt nog steeds aanhangers.

Waardoor ontstaan eigenlijk die agressieve impulsen en hoe kunnen we ze verminderen of

onder bepaalde omstandigheden zelfs weg nemen?

De moeilijkheid blijft, dat de wetenschap er nog maar bitter weinig over blijkt te weten. Zeker is wel, dat honger een belangrijke impuls kan zijn tot gewelddadige handelingen, hoewel aan de andere kant te grote hongersnood mens en dier in een soort verdovingstoestand kan brengen; een apathie, die niet meer te overwinnen is. Daarentegen blijkt ook overvloed tot agressieprikkels te kunnen leiden. Lorenz heeft t.a.v. dieren aangetoond, dat men hen zo weinig gelegenheid tot agressie kan geven door het hen aan niets te laten ontbreken, dat de agressiedrempel als het ware nul wordt... Er hoeft dan maar weinig meer te gebeuren om hen in een toestand van volstreekte razernij te brengen. Hoeveel katekwaad werd en wordt er op scholen uitgevoerd doordat de leerstof te „saai” wordt aangeboden?

Onlangs is door de Amsterdamse dieptepsycholoog dr. Kortland in een voordracht over agressie bij dieren aangetoond, dat ook „volte” een factor kan zijn bij opwekking van agressie impulsen. Het agressievermogen bij het dier neemt toe, naarmate er meer exemplaren per oppervlakteenheid aanwezig zijn. Ook voor de mens kan vermoedelijk zonder overdrijving gezegd worden, dat een te sterke bevolkingsdruk de agressietendenties oproept.

Dit was trouwens een van de laatste stellingen van Robert Kennedy!

En dan is er natuurlijk de seksuele nood, die te allen tijde heftig stimulerend op het agressiemechanisme heeft gewerkt. Een leger zonder de achterban van marktensters, een oorlog zonder geroofde of anderszins veroverde vrouwen laat zich niet denken... De moderne psychologen bij de krijgsmacht moeten dit fijntjes hebben gevoeld toen zij de „pin-up” introduceerden.

De seksuele vrijheid is tegenwoordig in de samenleving gelukkig heel wat groter geworden dan vroeger het geval placht te zijn. Toch is het de vraag of er op dit gebied niet veel méér in het vooruitzicht wordt gesteld dan in werkelijkheid individueel kan worden verwezenlijkt. Wat dan weer opnieuw tot frustraties kan leiden! Bovendien zijn er de eeuwen door op dit gebied zoveel frustraties geweest, dat het vrij plotseling wegvallen van allerlei onnatuurlijke remmingen in deze sfeer ook onzekerheid brengt en de vraag zou kunnen doen rijzen waarom, wat daar wel mag, op andere terneinen van het leven nog verboden of taboe zou behoren te zijn.

Niet in de laatste plaats is het geweld in snel toenemende mate als het ware „gemeengoed” geworden door het enorm om zich heen grijpen van de mogelijkheden op het gebied van de massacommunicatie. Het geweld, vroeger toch nog betrekkelijk zeldzaam ervaren in tijden van oorlog of grote spanningen, opgedist in boeken, dringt plotseling in zijn meest afgrijselijke vormen direct in onze huiskamers door. Het dringt zich aan ons op, wat het niet in de laatste plaats zijn verontrustend karakter geeft. Prof. Pen, de Groningse hoogleraar, heeft eens gezegd — hij was toen pas in het bezit van een tv-toestel —

Bihar project

Dit onder auspiciën van de IHEU uitgevoerde project, waarvoor indertijd ook door de Nederlandse humanisten een aanzienlijk bedrag werd bijeengebracht, heeft door het recente uitblijven van de regen en de daarmee gepaard gaande voedselschaarste enige vertraging opgelopen. Gelukkig is er inmiddels weer regen gevallen, zodat de vooruitzichten voor de toekomst weer gunstiger zijn.

Het project heeft echter niet stil gelegen. De training der tapijtwevers werd afgesloten en inmiddels is men overgegaan tot de stichting van een coöperatie, die zich met de vervaardiging van tapijten bezig zal gaan houden. Andere trainingsprogramma's voor de toekomst zijn: leerbewerking en smeedwerk.

dat niets hem zo verontrustte als de ellende in de wereld. „Vroeger”, zo zei hij, „wist ik nauwelijks, dat er mensen wonen op de Andes, nu wordt mij vrijwel dagelijks verteld, dat daar en elders zelfs ernstige wantoestanden heersen”. „Wat moet ik er mee aan?”, was dan ook zijn verzuchting.

Wat moeten wij er mee aan? Het is tekenend dat de beantwoording van deze vraag nogal eens blijkt af te hangen van de politieke kleur van de ondervraagde. Al naar gelang de politieke voorkeur zal de vraag naar het verwerpelijke karakter van het geweld immers anders beantwoord worden, naarmate men het geweld ziet als een vorm om sociaal of ander onrecht te bestrijden of als een verwerpelijk instituut dat de democratische methode van „vooruitgang door discussie” vervangt. De strijders tegen sociaal onrecht verwijten anderen, dat zij te weinig oog hebben voor het „geïnstitutionaliseerde” geweld, dat misschien nog het beste is weer te geven in die simpele regels van de Internationale; „de staat verdrukt, de wet is logen...”

Hun tegenstanders beklemtonen, dat een ongebreidelde toepassing van geweld de wereld in een toestand van permanente chaos zal doen verzinken, met alle daaraan verbonden risico's, zeker op basis van de huidige vernietigingsmiddelen.

Ook voor een humanist is natuurlijk niet elke vorm van geweldpleging een zelfde zaak. Ook hem kan het niet onverschillig laten, wat met het gepleegde geweld wordt beoogd en of er iets goeds of integendeel alleen maar ellende van te verwachten is. Maar in het algemeen zal de humanist zich toch op het standpunt stellen, dat met het systematisch uitleven van onze agressiegevoelens, in plaats van ze te sublimeren, de wereld niet werkelijk verderop kan worden gebracht. Niet voor niets beschikt de mens ook over de vermogens van liefde tot de naaste, redelijkheid in denken en handelen en verantwoordelijkheid of rekenschap tegenover zichzelf of tegenover anderen. Als hij over die betere vermogens beschikt, waarom zou hij dan niet proberen daarvan in toenemende mate gebruik te maken? Geweld is in, verstand is uit; het zou juist andersom moeten zijn.

D. Roethof-Ensing

Van week tot week

Radio (Hilv. I)

Zondag 7 juli 9.45—10.00 uur: Pien Hierekamp: „Het aandeel van de vrouwen hier en nu”.

Zondag 14 juli 9.45—10.00 uur: Mevrouw O. R. Varkevisser-de Boer: „De wereld verandert zo vlug”.